

SZÉKELY GÁBOR
Szintaktikai szabályszerűségek
a vogul népköltészetben

1. Bevezetés

Az obi-ugor népek népköltészetével behatóan Steinitz /1941/ és Austerlitz /1958/ foglalkozott, megállapításaik nagy része az osztják anyag alapján történt, a vogulra csak utaltak. Ezt azért tehették meg, mivel a két rokon nép népköltészete lényegében azonos sajátosságokat mutat. Steinitz az osztják /és a vogul/ dalok versszerkezetét, a paralelizmust, a figura etymologicaikat és a poétikai formákat tárgyalja a 30-as években gyűjtött anyaga alapján. Austerlitz is a Steinitz gyűjtésre támaszkodva von le következtetéseket az obi-ugor népek népköltészetének sajátosságaira vonatkozóan. Világos, áttekinthető elemzését adja az obi-ugor metrikának, amelynek legjellemzőbb vonása az ismétlés, ezen belül a paralelizmusnak és egyik típusának, az általa terraszos szerkezetnek nevezett strukturáknak tulajdonít nagy jelentőséget.

A Munkácsi vagy a Kannisto által gyűjtött szövegek olvasásakor hamar feltűnik a vogul népköltészeti szövegek egy-csoportjának az a tulajdonsága, amelyet a Munkácsi diszitó jelzőnek nevezett. "A vogul költői nyelvnek egy...külön sajátosságát alkotják a diszitó jelzők /epitheton ornans/, minők főképp a műgonddal előadott énekek majdnem minden gondolatszakában találhatók... Ritkán állanak egyetlen szóból ... hanem rendszeren több, még pedig gyakran egymásra vonatkozó szóból, amidőn a jelzőt az előbbi "egyszerű" fajtájával szemben "csoportosított" nak nevezhetjük" /Munkácsi 1902/. A dolgozat a vogul népköltészeti alkotások egy meghatározott műfajára, az ún. epikus és sorsénekekre jellemző diszitó jelzők vizsgálatával foglalkozik¹.

A formális logikai /szemiotikai/ nyelvelmélet célja legáltalánosabban úgy fogalmazható meg, mint azoknak a szintaktikai, szemantikai és pragmatikai konvencióknak interszubjektív módon történő rekonstrukciója, amelyek szövegek előállítására és megértésére egy adott nyelvközösségen belül intézményesültek. Célszerűnek látszik ebből kiindulva feltételezni, hogy egy adott nyelvközösségen belül az irodalmi szövegek előállítására és megértésére is intézményesültek bizonyos szintaktikai, szemantikai és pragmatikai konvenciók. A dolgozat célja a vogul népköltészeti alkotások egy csoportjára jellemző bizonyos szintaktikai konvenciók, a diszitó jelzős szerkezetek le-

írása és explicit módon történő bemutatása.²

Abból az alapvető hipotézisből indulunk ki, hogy a vogul nyelvi közösségben meghatározott típusú irodalmi szövegek előállítására és megértésére intézményesült szintaktikai konvenciók leírhatók egy részgrammatika keretén belül³. Hogy feltevésünket bizonyíthassuk, létre kell hoznunk egy olyan szintaxisrendszert a vogul nyelv egy meghatározott fragmentumára vonatkozólag, amely a lehető legpontosabban tükrözi a nyelvi tényezőket és összhangban van a modern nyelvelméleti kutatások jelenlegi állásával. Az általunk alkalmazott módszer csak egy a lehetséges módszerek közül, bizonyos tudományelméleti és módszertani okok /pontos fogalomalkotás, egyszerűség, világosság, ellentmondásmentesség stb./ miatt választottuk az alább bevezetésre kerülő szintaxisrendszert. A szintaxisrendszer hipotézisként, a nyelvi jelenségek leírására alkalmas modellként szolgál, és mint ilyen a tudományos modellalkotás követelményeit elégíti ki.

2. Produkciós rendszerek

A vogul népköltészet diszitó jelzőnek nevezett sajátosságát a szemiotikában használatos szintaxis fogalom alapján határozzuk meg. A szintaxis legáltalánosabban, a természetes nyelvek vonatkozásában úgy fogalmazható meg, mint a nyelvi jelek egymáshoz való kapcsolódásának leírása, figyelmen kívül hagyva a szemantikai és a pragmatikai aspektusokat.⁴

A tudományos fogalomalkotás elméleti igényével és pontosságával fellépő jelenlegi nyelvészeti irányzatok egy része lényegében a produkciós rendszerek elméletén alapul /Kratzer 1973./, amely a következőt jelenti. Egy P produkciós rendszer egy rendezett páros $P = \langle V, R \rangle$, amelynek első eleme V, a második eleme R, ahol V szótár, R pedig a produkciós szabályok véges nem üres halmaza. Természetesen az itt definiált produkciós rendszer fogalma a különböző grammatikaelméletekben technikaileg-gyakorlatilag különbözőképpen valósulhat meg. Így ismeretes ilyen vonatkozásban Chomsky transzformációs generatív grammatikája /Chomsky 1975/, a különböző logikai grammatikák:

Lewis kategóriális grammatikája /Lewis 1970./, Cresswell λ kategóriális grammatikája, /Cresswell 1973/, a Montague-grammatika /Montague 1970, 1973, Partee 1976/. Dolgozatunkban a Montague grammatika szintaxiselméletét fogjuk alkalmazni egy uráli nyelvre, a vogulra. Tudomásunk szerint még ez idáig ilyen irányú kísérlet nem történt ⁵.

A Montague grammatika szintaxiselméletének megfelelően a következőképpen járul el. Először megfogalmazzuk azokat az alapszintaktikai kategóriákat, amelyek a vogul nyelv egy általunk vizsgált fragmentumára érvényesek. A fragmentumba nem tartoznak bele a vogul nyelv mondatai, csak a komplex terminusok: az összetett köznevek, vagy ahogy a bevezetőben neveztük, a diszítő jelzős köznevek alapalakjai és függő esetei. ⁶ Ezután meghatározzuk az alap szintaktikai kategóriák elemeit, azaz a vogul nyelv fragmentumának szótárát, és a vogul nyelv agglutinációs jellege miatt az agglutinációs elemek szótárát. Utolsó lépésként leírjuk azokat a produkciós szabályokat, amelyek alkalmazásának eredményeként komplex szintaktikai kategóriát kapunk.

3. Szótár

Az alapszintaktikai kategóriák meghatározásánál a hagyományos grammatikai leírást vettük alapul /Rombandeeva 1973/, az ott szereplő, a fragmentumba beletartozó szófajok alkotják a szintaktikai kategóriákat. A vogul nyelv fragmentumára érvényes alapszintaktikai kategóriák a következők:

- N, azaz a személynevek és a földrajzi nevek kategóriája,
- KN, azaz a köznevek kategóriája,
- In1, azaz a folyamatos melléknévi igenév kategóriája,
- In2, azaz a befejezett melléknévi igenév kategóriája,
- J, azaz a jelző kategóriája,
- SzN, azaz a számnev kategóriája,
- M, azaz a mutatónévmás kategóriája,
- H, azaz a határozó kategóriája.

Az általunk vizsgált fragmentum szótára a következő:

N={Lūsəm "Lozva folyó", Matron-ēkwa "Matron-asszony"
 KN={āś "apa", āwi "ajtó", āḡkwəl "fatörzs", ḡāp "csónak",
 ḡār "rénbika", ḡum "férfi", kwāḡy "kötél",
 kwol "ház", mā "föld", hāḡk "vörösfenyő", ori "agár",
 ōtar "fejedelemhős, bálványhős", ōwal "vég",
 posəm "kormány", sāli "rénszarvas", sāś "térd, tő",
 sūnt "nyílás", tōram "isten", uj "állat", ul'a "tűz",
 wor "erdő", pajp "puttany", pil "bogyó"},
 In1= {alne "ölő", jalne "járó", jine "jövő", minne "menő",
 nēḡlne "kötő", ōlne "lévő", ōhśne "biró"},
 In2= {ōśəm "birt", sēlsəm "szerzett", tēləm "fakadt",
 tēm "evett", ūnləm "lakott"},
 J= {āwiḡ "ajtós", joməs "jó, szép", jōran "szamojéd",
 kwoḡsiḡ "karmos", mān "kis", posmiḡ "kormányos", sarḡ
 "üszkös", tāk "erős", tēpiḡ "táplálékos", towliḡ
 "szárnyas", uḡiḡ "javorbőrös"},
 SzN= akw "egy", ātpən "ötven" sāt "hét", saw "sok"},
 M= {tī "ez, ezen"},
 H= {alil' "felülről", lapa "közel", pēs "régóta"}.

Az agglutinációs elemek szótára:

plur={-ət "-k"},
 poss1={-əm "-m"},
 poss2={-te "-a, -i"},
 lat={nə "ba, bbe, -ra, -re"},
 loc={-t "-ban, -ben"},
 abl={nəl "-bóli, -ből"}.

4. Produkciós szabályok

Szintaktikai szabályok:

- S1. $\langle F_1, \langle KN, In1 \rangle, In1 \rangle,$
- S2. $\langle F_2, \langle In1, Kn \rangle, KN \rangle,$
- S3. $\langle F_3, \langle AV, In1 \rangle, In1 \rangle,$
- S4. $\langle F_4, \langle H, Dn1 \rangle, In1 \rangle,$
- S5. $\langle F_5, \langle KN, In2 \rangle, In2 \rangle,$
- S6. $\langle F_6, \langle In2, KN \rangle, KN \rangle,$
- S7. $\langle F_7, \langle AV, In2 \rangle, In2 \rangle,$
- S8. $\langle F_8, \langle H, In2 \rangle, In2 \rangle,$
- S9. $\langle F_9, \langle KN, KN \rangle, KN \rangle,$
- S10. $\langle F_{10}, \langle J, KN \rangle, KN \rangle,$
- S11. $\langle F_{11}, \langle J, N \rangle, N \rangle,$
- S12. $\langle F_{12}, \langle SzN, KN \rangle, KN \rangle,$
- S13. $\langle F_{13}, \langle M, KN \rangle, KN \rangle,$

A bázishoz tartozó szintaktikai szabályok:

- S_b1. $\langle G_{\text{plur}}, \langle KN, -\text{ət} \rangle, KN \rangle,$
- S_b2. $\langle G_{\text{poss1}}, \langle KN, -\text{əm} \rangle, KN \rangle,$
- S_b3. $\langle G_{\text{poss2}}, \langle KN, -\text{te} \rangle, KN \rangle,$

Agglutinációs szintaktikai szabályok:

- S_a1. $\langle G_{\text{lat}}, \langle KN, -\text{nə} \rangle, AV \rangle,$
- S_a2. $\langle G_{\text{lat}}, \langle N, -\text{nə} \rangle, AV \rangle,$
- S_a3. $\langle G_{\text{loc}}, \langle KN, -\text{t} \rangle, AV \rangle,$
- S_a4. $\langle G_{\text{abl}}, \langle KN, -\text{nəl} \rangle, AV \rangle. \quad ?$

Az alap szintaktikai kategóriákból a fent meghatározott szintaktikai szabályokkal összetett szintaktikai kategóriákat tudunk létrehozni, azaz a komplex szintaktikai kategóriák elemi összefüggésit be tudjuk mutatni. A szabályokat a következőképpen olvashatjuk és értelmezhetjük. Példaként vegyük az S1. $\langle F_1, \langle KN, In1 \rangle, In1 \rangle$ szabályt. Ebben az esetben az F_1 annak a strukturális operációnak a szimbóluma, amelynek feladata a KN és az In1 alap szintaktikai kategóriák mint bemenő elemek

összekapcsolása, és eredményként az Inl összetett szintaktikai kategória előállítását. Az egész folyamatot szintaktikai szabálynak nevezzük, és S_1 -gyel szimbolizáljuk. A többi szabály is hasonlóképpen olvasható és értelmezhető, csak a szintaktikai kategória -szimbólumok lesznek mások.

A szintaktikai szabályokat a nyelvi tényeknek megfelelően állapítottuk meg, és szigorú szórendet állapítanak meg, és szigorú szórendet állapítanak meg. Ez összhangban áll a vogul nyelv azon közismert tulajdonságával, hogy szórendi szempontból kötött nyelv. Ez a jelenség nemcsak a vogul nyelv sajátossága, hanem az uráli nyelvek általános szórendi szabályának mondható ki, hogy a rectum /bővítmeny/ általában megelőzi a regent /a szerkezet alaptagját/, így a jelző a jelzett szót, a tárgy az igét, a határozó a meghatározottat /Hajdu 1966/⁸.

Az agglutinációs szintaktikai szabályoknál található AV szintaktikai szimbólum nem szerepel az alap szintaktikai kategóriák között. Bevezetését a vogul nyelv agglutinációs jellege indokolja, mivel a főnevek függő esetei más szintaktikai viszonyokat tükröznek mint az alapalakok. A felmerült agglutinációs problémák megoldására célszerűnek látszik egy G aggl operator bevezetése a szintaxisba, feladata lényegében megegyezik az F strukturális operatoréval: egy alap szintaktikai kategóriát és egy agglutinációs elemet kapcsol össze egymással és eredményként vagy más szintaktikai kategóriát /AV/, vagy a bemenő szintaktikai kategóriát kapjuk az agglutinált elemmel összekapcsolva. Az előbbi jelölésére az S_a szimbólumot, az utóbbi-éra az S_b -t használjuk. Tehát az S_a szimbólum az az agglutinációs szintaktikai szabály, amelynek alkalmazásával szintaktikai kategóriát váltott, agglutináló elemmel ellátott szintaktikai kategóriát kapunk, az S_b pedig az a bázishoz tartozó agglutinációs szintaktikai szabály, amivel a szintaktikai kategóriát nem változtató, agglutináló elemmel összekapcsolt szintaktikai kategóriát kapunk.⁹

A P produkciós rendszer a meghatározások alapján a következőképpen alakul. A P^W produkciós rendszer a vogul nyelv fenti fragmentumára vonatkozóan egy rendezett páros $P^W = \langle V^W, R^W \rangle$ ahol V^W szóárba tartozik

1. az alap szintaktikai kategóriák halmaza /B/,
2. a vogul nyelv fragmentumának szótára / V_T /,
3. az agglutináló elemek szótára /Aggl/,

az R^w produkciós szabály halmazába tartozik.

1. a komplex szintaktikai kategóriát produkáló szintaktikai szabályok halmaza $/S/$,
2. a bázishoz tartozó agglutinációs szabályok halmaza $/S_b/$,
3. Az agglutinációs szintaktikai szabályok halmaza $/S_a/$.

Formálisan reprezentálva:

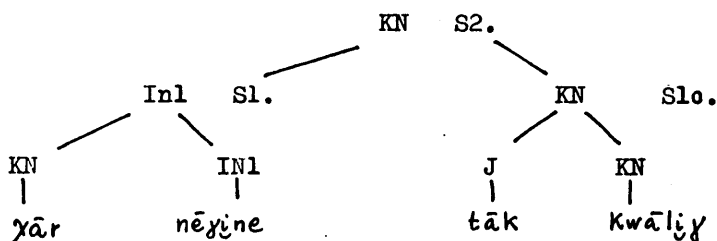
$$P^w = \langle V^w, R^w \rangle, \text{ ahol } V^w = B \cup V_T \cup \text{Aggl}, \text{ és} \\ R^w = S \cup S_a \cup S_b . \text{ lo}$$

A továbbiakban néhány gyakorlati példán és elemzésen keresztül mutatjuk be szintaxisrendszerünk alkalmazhatóságát.

5. Példák és elemzések

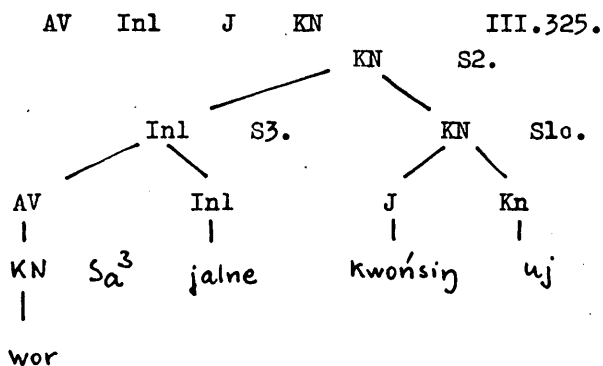
/1/ xār nēyine tāk kwāl̄y "szavasbika kötő erős kötel" II.16.¹¹

A példa az alap szintaktikai kategóriák bevezetésével a következőképpen formalizálható: KN, Inl, J, KN. A formalizálásnál úgy jártunk el, hogy a vogul nyelvi szavakat a szótár és a fordítás alapján kategóriaszimbólumokkal írtuk át, és a kapott szintaktikai láncra megállapíthatók a szintaktikai szabályok. Az elemzés bemutatására a jobb áttekinthetőség kedvéért az ágrajzot választjuk. Az /1/ példa elemzése ágrajz formájában a következőképpen néz ki:

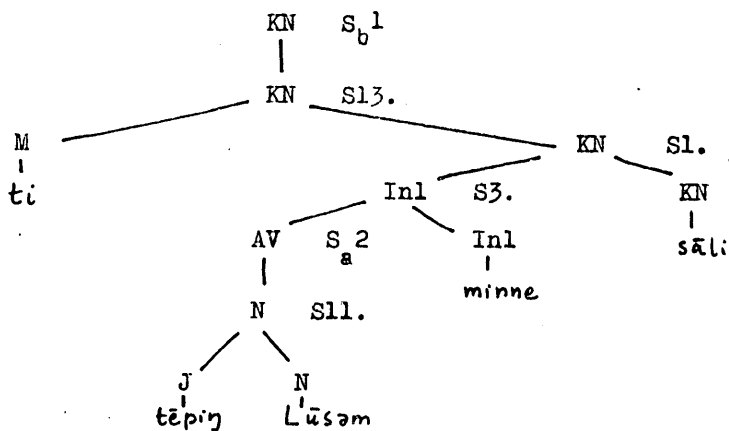

A komplex szintaktikai kategóriák mellett szereplő szabálysimbólumok jelzik, hogy a kategóriát melyik szintaktikai szabállyal hoztuk létre.

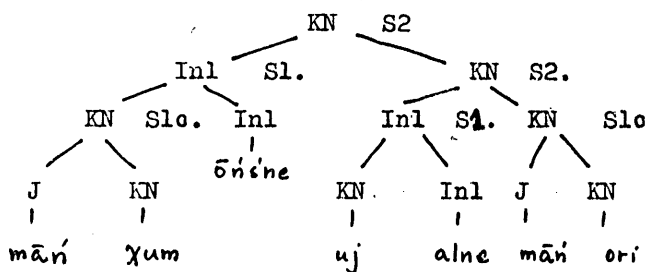
/2/ wort jalne kwońsij uј "erdőben járó karmos állat" III.325.

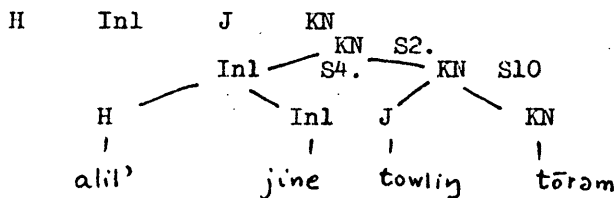
/3/ ti tēpiḡ Lūsamḡ mīme sāli "Ezen táplálékos Lozvára menő
M J AV Inl KN rének" IV.29.

/4/ mān'xum ōñsne ujalne māñ ori "kis ember tulajdonát tevő vad
J KN Inl KN Inl J KN ölü kis agár" III.259.

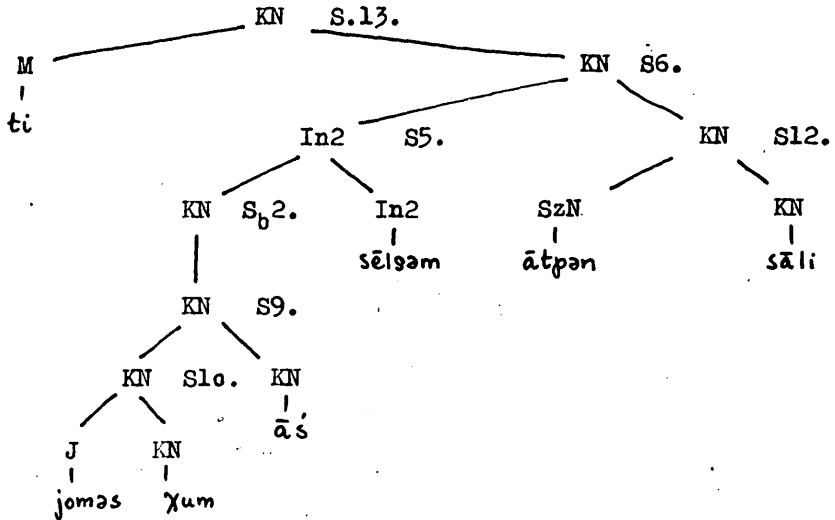

/5/ alil' jine towliḡ tōram "alulról jövő szárnyas isten"
II.161.

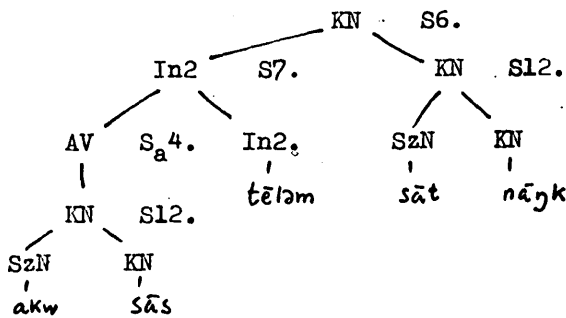
/6/ ti joməs ɣum aśəm sɛlsəm ātpən sālɪ
"ez a jó férfi atyám"

M J KN KN In2 SzN KN szerezte ötven rén" IV.44.

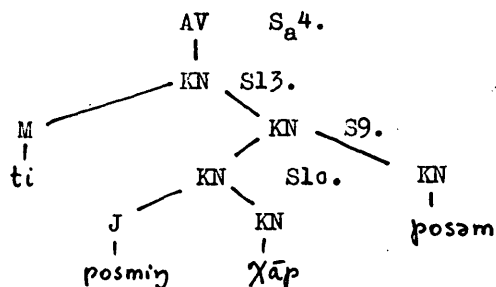
/7/ akw səsənɪ tɛlɛm sāt nāɣk "egy többől fakadt hét fenyő"

SzN AV In2 SzN KN II.166.

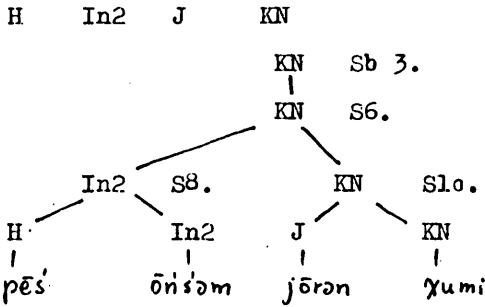

/8/ ti posmɪŋ ɣāp posəmənə "ezen kormányos ladik kormányhelyére" IV. 28.

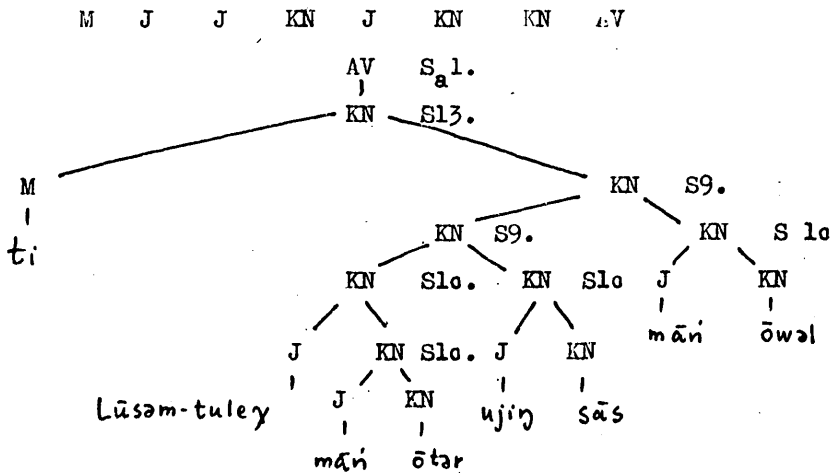
M J KN AV

19/ pēs' ōh'səm jōrən xumite "régóta birt szamojéd férje"
IV.81.

ti Lūsəm-talex mǎn' ōtar ujin sās
10/ mǎn' ōwǎlnǎ "ezen Lozva-fővalvi kis ur já-
vorbörös térde kis végére" IV.28.

A további példák elemzését a megszerzett rutinnal maga az olvasó is elvégezheti a megadott fordítások és a szótár alapján.

/11/lapa ɔlne māt	"közel fekvő vidékek"	II. 58.
/12/ul'a tēm sarin ānkwāl	"tűz égette üszkös oszlop"	IV.22.
/13/ti Matron ɛkwa ūnlom mā	"ezen Matron-asszony lakta föld"	IV.20.
/14/āwīj kwol āwi suntna	"ajtós ház ajtó nyílásához"	IV.30.
/15/pil wātne saw pajr	"bogyó szedő sok puttony"	III.465.

6. Összegzés

A dolgozatban néhány, a vogul nyelvközösségen belül az irodalmi szövegek előállítására és megértésére intézményesült szintaktikai konvenciót mutattunk be. A szintaktikai konvenciók leírására a vogul nyelv egy fragmentumára vonatkozóan egy P^w részgrammatikát tételeztünk fel, ez a részgrammatika csak meghatározott típusú irodalmi szövegekre érvényes, így az adott irodalmi alkotások műfaji hovatartozását jelentős mértékben meghatározza.¹² Tehát azt mondhatjuk, hogy a P^w részgrammatika egy meghatározott műfajra vonatkozik, az ún. epikus és sorsénekekre, és nem a vogul nyelv egészére. Így vannak olyan szintaktikai szabályok, amelyek csak erre a nyelvváltozatra érvényesek, ilyenek az S1., S3., S5., S7., S8., szintaktikai szabályok, míg a többi szabály a vogul nem irodalmi szövegekben is használatos, de mint elemzéseink mutatják, az irodalmi szövegek megformálásában azok is részt vesznek.

A dolgozatban tárgyalt jelenségeknek ilyen módon történő bemutatása egyrészt irodalomelméleti és módszertani, másrészt uralisztikai problémát is felvet.

Általáncs irodalomelméleti és módszertani vonatkozásban emellett próbáltunk érvelni, hogy az irodalmi művek elemzésénél lehetséges olyan megközelítés is, amely a szövegek nyelvészeti elemzését veszi alapul. Ez a kiindulópont többek között azzal is motiválható, hogy az irodalmi alkotások alapvetően a nyelvi rendszerre, mint elsődleges rendszerre épülő másodlagos rendszerek, így elsősorban a nyelvi jelenségek által megfoghatók az irodalmi alkotások.

Tehát ennek alapján felépíthetőnek látszik a modern nyelv-elméletelvi-módszertani bázisán egy explicit, racionalis alapokra helyezett irodalomelmélet, miként azt a generatív poétika eddig elért eredményei is tanúsítják/ többek között van Dijk 1972/.

Ha a vogul népköltészeti alkotásokra jellemző sajátosságok körét egyre nagyobb empirikus anyagra terjesztjük ki, továbbá ha még több szintaktikai, szemantikai és pragmatikai konvenciót fogalmazunk meg, akkor feltehetőleg lehetővé válik a rendkívül gazdag vogul folklórnak egy újfajta, racionális alapokon nyugvó műfajelméleti osztályozása.

Uralisztikai problémát vet fel az a kérdés, hogy milyen empirikus anyag alapján dolgozzuk ki egy-egy uráli nyelv szintaxisrendszerét. Az olyan nyelveknél mint a vogul és az osztják, ahol gazdag népköltészeti gyűjtések állnak a kutatók rendelkezésére és viszonylag kevés a köznapi nyelvet tükröző nyelvi anyag, csak viszonylagos és a nyelvi anyag, csak viszonylagos és a nyelvi tényeket nem egészen pontosan tükröző mondattani leírás lehetséges mindaddig, míg módszeres vizsgálat után külön nem választjuk a normál nyelvi szövegekre jellemző szintaktikai szabályokat és a jellegzetesen irodalmi szabályszerűségeket. Végül a vogul népköltészetben megtalálható szintaktikai szabályszerűségek azt is bizonyítják, hogy nem kizárólag a modern költészet vívmánya a nyelvi jeleknek a nyelvben megengedett kombinálódásán túl újabb sajátos jelkapcsolatok létrehozása, mindezeket már a népköltészet is ismerte és fel is használta.

Irodalom

Austerlitz, Robert:

1958. Ob-ugric Metrics, FF Communications N° 174. Helsinki.

Chomsky, Noam:

1975. The Logical Structure of Linguistic Theory, New-York-London.

Cresswell, M. J.

1973. Logics and Languages, London.

van Dijk, Theun A.:

1972. Some Aspects of Text Grammars, The Hague-Paris.

Hajdu Péter:

1966 Bevezetés az uráli nyelvtudományba, Budapest,
Kanyó Zoltán:

1974. A grammatikain tuli /paragrammatikai/szabályszerűségek kérdéséhez. Ih: Jelentéstan és stilisztika, Budapest 237-41.

1976. Stil und Konnotation, Lili, Vol. 6., N° 22., 63-77.

Kratzer, A. - Pause, E. - von Stechow, A.:

1973 Einführung in Theorie und Anwendung der generativen Syntax. Erster Halbband: Syntaxtheorie, Frankfurt a.M.

Lewis, D. K.:

1970 General Semantics, Synthese Vol.22. 18-67.

Montague, Richard.

1968 Pragmatics, in Raymond Klibansky /ed/: Contemporary Philosophy, Florence, 102-122.

1970. Universal Grammar, Theoria Vol.36. 373-98.

1973. The Proper Treatment of Quantification in Ordinary English. In: Approaches to Natural Language. K.J.J.

Hintikka, J. M. Moravcsik, P. Suppes, /eds/, Dordrecht.

Munkácsi Bernát:

1892-1921 Vogul Népköltési Gyűjtemény, Budapest. I-IV, köt.

1902. Vogul népköltési gyűjtemény, I. kieg.füzet XL.e.

Partes, Barbara H, /ed/:

1976. Montague Grammar, New York.

Romandeeva, E.I.

1973. Mansijskij /vogul' skij/ jazyk, Moskva.

Steinitz, Wolfgang.

1941 Ostjakische Volksdichtung und Erzählungen. 2. Teil, Stockholm, 1-61.

Thomason, R. H.:

1974. Introduction. In: Formal Philosophy. Selected Papers
of Richard Montague, New Haven and London.

Jegyzetek

1./ Az epikus énekek csoportjába tartoznak a regék, monóák istenidéző énekek, hőségeket, meaveégeket. Ezekre együttesével és rövid, egyéni változataikra, a sorségekre jellemző diszitó jelzőkkel foglalkozunk. Ez azonban nem jelenti azt, hogy kizárólagosan a fentiekre jellemző jelenségről van szó, másodlagosan előfordulhatnak más szövegekben is, de nagy számuk és változatos megjelenésük csak az epikus és sorségekre jellemző.

2./ Természetesen nem csak szintaktikai, hanem igen fontos szemantikai és pragmatikai konvenciók is intézményesültek a vogul nyelvközösségben. Mindezek vizsgálata kívül esik dolgozatunk keretein, sőt az összes szintaktikai konvenciót sem tárgyaljuk, csak a diszitó jelzős szerkezeteket.

3./ Több okból nem használjuk azt a generatív poétikában kidolgozott rendszert, miszerint az irodalmi jelenségeket a normál nyelvi szövegek előállítását után egy kiegészítő jellegű másodlagos szabályrendszer segítségével írhatjuk le /van Dijk 1972/. Ehhez először is ki kellene dolgozni a vogul nyelv szintaxisát, ami már önmagában is igen sok kérdés megoldását szükségessé tenné, másodszor csak vogul nyelvi kompetencia birtokában lehetne eldönteni a transzformációs szabályok jólformáltságát.

4./ A szemiotika ilyen felosztásának nagy jelentősége van a nyelvelmélet vonatkozásában is, mivel először nyílik alkalom arra, hogy a különböző nyelvi jelenségeket szigorúan elkülönítsük egymástól, ahogyan azt többek között a Montague grammatika rendszerében történik.

5./ A Montague grammatika szintaktikai és szemantikai szabályok rendezett párosának halmazából áll, legfontosabb része a lehetséges világok szemantikájára épített modell-elméleti szemantika. Dolgozatunkban szemantikai kérdésekkel nem foglalkozunk, bár kétségtelenül igen érdekes kérdés lenne a diszitó jelző szemantikája, így csak szintaktikai szabályokat adjuk meg az adott fragmentumra vonatkozólag. A Montague grammatika természetes nyelvekre történő alkalmazása addig csak az angol a német és az orosz nyelv fragmentumaira valósult meg.

Véleményem szerint a Montague grammatika uráli nyelvekre történő alkalmazásának elvben nincs akadálya. Az agglutinációs jelenségének leírása külön szintaktikai szabályok bevezetését tenné szükségessé, a szemantikai interpretációs komponenst pedig, amely az agglutinációs szintaktikai szabályokkal adekvát módon épül fel, mint a szintaktikai kategóriák és az agglutináló elemek közötti relációt célszerű bevezetni. A Montague által kidolgozott formális pragmatikai rendszer /Montague 1968/ és /Lewis 1970/ lehetőséget nyújt arra, hogy többek között az ige-
időket időlogika, a konjugációt a személyes névmások logikája, a különböző ítélő magatartásokat a modális logika stb. keretein belül értelmezzük. Természetesen számos elméleti és gyakorlati kérdést kell még tisztáznunk ahhoz, hogy eredményesen alkalmazzuk az agglutináló nyelvekre a logikai grammatikában kidolgozott módszereket.

6./ Ez a fragmentum igen erős leszűkítése a vogul nyelv grammatikai kategóriáinak, nem tartoznak bele az igék, a mondatmódosítók és maga a mondat kategóriája sem.

7./ A szintaktikai szabályok formalizálásánál Thomason 1974-et is figyelembe vettük. A komplex szintaktikai kategóriákra történő újabb szabályalkalmazások kötődtek, az S₁₂., S₁₃. szintaktikai szabályok, az S₀₁.-S₀₃. bázishoz tartozó szintaktikai szabályok az S_{a1}.-S_{a4}. agglutinációs szintaktikai szabályok ismételt alkalmazása nem lehetséges.

8./ A szigorúan kötött szórendtől való eltérések, amelyek szoros összefüggést mutatnak az agglutinációs jelleggel, pragmatikai tényezőkkel magyarázhatók.

9./ Egy, a dolgozatban vizsgált nyelvi anyagnál bővebb fragmentumban mindkét agglutinációs szabálytípusban a szabályok alkalmazására vonatkozóan egy olyan rendezési relációt kell bevezetni, amely előírja a szabályok alkalmazásának lehetséges sorrendjét.

10./ Az \cup jel a halmazelméletben használatos unió fogalmának jele.

11./ A vogul nyelvi példákra történő hivatkozás: Munkácsi 1892-1921. I-IV. A római szám a kötetszámot, az arab szám a lapszámot jelöli.

12./ Az ilyen részgrammatikák lehetőségére Kanyó 1974, 1976 hívja fel a figyelmet, a dolgozatban az ő elgondolásait vettük figyelembe.

Summary

Syntactic Rules in Vogul Folk-Poetry

Gábor Székely

An attempt has been made by the author to examine the so-called 'epitheton ornans' phenomena characteristic of a specific type of Vogul folk-poetry with the help of modern methods provided by the theory of language and literature. According to his hypothesis certain syntactic conventions have been institutionalized in the Vogul language-community in order to make the generating and understanding of literary texts possible. The aim of the present paper is to describe and explicitly present these conventions. He argues that it is possible to describe the given conventions in the frames of a subgrammar which has been worked out by the basis of the theory of syntax of Montague grammar. The suggested P^W subgrammar has connotation to a well-defined language variation i.e. to a specific genre, the epic 'fate songs'.